

pivo protiv vodenih kozica nepotrebno, da za dječake cjepivo protiv mumsa i ospica nema smisla, ali da se djevojčice trebaju cijepiti protiv istih (str. 73).

U zaključnom poglavlju knjige Reich donosi moguće preporuke za poboljšavanje obuhvata cijepljenja, a time i javnog zdravlja. Prije svega, Reich ističe potrebu dijaloga, kao i izbjegavanje diskursa koji cijepljenje prikazuje svemoćnim i univerzalno dobrim. Prema njezinoj preporuci, medicinska struka i nositelji javnih politika ne bi smjeli izbjegavati pitanja nuspjava i poboljšavanja kvalitete trenutačnih cjepiva, odnosno ne bi smjeli inzistirati na netočnom stavu da su cjepiva apsolutno sigurna. Jedna je od mjera koju Reich predlaže jači apel na individualnu odgovornost prema javnom zdravlju tijekom promoviranja cjepiva ponajviše, umjesto trenutačno prevladavajućeg apela na zaštitu vlastitog djeteta. Prema Reich, individualistički način promocije često nije uspješan jer potiče motiv „švercanja“, odnosno iskorištavanje imuniteta krda. I na kraju, Jennifer Recih predlaže veću transparentnost u pogledu određivanja programa cjepiva pa čak i mogućnost uvođenja prioriteta, pri čemu nepotrebno uvođenje novih obveznih cjepiva ne bi ugrožavalo postojeća cjepiva koja su izuzetno važna za javno zdravlje. To uključuje i ponovnu izgradnju povjerenja u javna tijela i farmaceutsku industriju kroz sprječavanje sukoba interesa i mogućnosti da profitni motivi utječu na programe obveznog cijepljenja.

Željko Pavić

Matko Meštrović
NA IZMAKU DOKTRINARNOG
SVIJETA
Nacionalna zajednica Crnogoraca
Hrvatske: Disput, Zagreb, 2017., 363
str.

Matko Meštrović, umirovljeni profesor emeritus na Ekonomskom institutu u Zagrebu, šezdesetih je godina dvadesetog stoljeća bio vodeća figura međunarodnog likovnog pokreta *Nove tendencije*, čiji su interdisciplinarni i transdisciplinarni napori ostavili traga na brojnim poljima. Tijekom dugogodišnjeg stvaralaštva napisao je mnoga djela, kao što su *Razaznanja* (2011.), *Prema novom usmjerenju* (2011.), *Raspršenje smisla: Doktrinarni svijet na izmaku?* (2007.), *Vrijeme zbilje – Ususret evolucijskom ubrzanju* (2002.) itd. Bio je glavni urednik stručnog časopisa *Dizajn* (1968./69.), član redakcije i urednik zagrebačkog časopisa *Bit-International* (1968./72.), član konzultativnog kolegija međunarodnog časopisa *Journal of Communication*, Philadelphia (1974./80.), a istraživački projekti koje je vodio u Ekonomskom institutu rezultirali su zbornicima *Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj* (1998.) te *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj* (2001.)

U knjizi *Na izmaku doktrinarnog svijeta*, Matko Meštrović sakuplja izbor svojih radova iz tri knjige u jednu na nagovor kolege Dragutina Lalovića. Knjigu od 363 strane autor je podijelio na 9 cjelina: predgovor, popis literature, podatke o tekstovima, o autoru i 5 cjelina ili poglavlja u kojima se nalaze brojni podnaslovi, odnosno tekstovi u kojima analizira i iznosi razmatranja nekih od ponajboljih filozofa, sociologa, ekonomista i dr., objedinjujući njihove teorije, analize i kritike i postav-

ljajući još nerazriješena relevantna pitanja. Tih pet tematskih cjelina djeluju nepovezano i potpuno samostalno, a podnaslovi u njima tek se djelomično poklapaju.

Knjiga se pojavljuje 2017. godine u mekom uvezu, a naslovom podsjeća na njegovu prethodnicu iz 2007. godine *Raspršenje smisla: doktrinarni svijet na izmaku* – knjigu mekog uveza i stotinjak stranica manje koja je skup 12 njegovih eseja pisanih za međunarodne stručne ili znanstvene skupove podijeljenih u 4 cjeline koje samim nazivom nisu slične cjelinama u ovoj knjizi, no sadržajem su vrlo bliske.

Prva veća cjelina, *Granice povijesnoga*, podijeljena je na pet poglavlja u kojima autor obrađuje temeljne probleme vezane uz povijest i povijesnost, povijesne prostore i modernizaciju i sociogenezu.

Na pedesetak stranica teksta obuhvaćeni su svi aspekti vezani uz društvo, ekonomsku politiku, kulturu, nužnost dvosmjernih tranzicije, epistemu, istinu, znanost, društvene odnose, upitnost političke stratifikacije, geopolitičke odnose, odnose kapitala, socijalni društveni sustav, svjetski sustav, globalizaciju, organski prostor, decentralizaciju akumulacije kapitala i dr., dokumentirajući vjerno obrađenu problematiku raspoloživim izvorima Bourdieua, Marxa, Klitgaarda, Foucaulta, Etzionija, Braudela, Habermasa, Castellsa, Lefebvrea, Hegela, Therborna itd.

Druga cjelina *Dubina zamjetnog*, podijeljena na samo dva poglavlja, obrađuje pitanja cjelovitosti spoznaje, vrijednosne orijentacije, vremena zbilje. Meštović postavlja pitanje tko je čovjek, pitanja bitka, sustava i svijesti, subjektivnog i objektivnog uma, zbilje društvenog svijeta, habitusa, kapitala i polja, *autopoiesisa*, sebstva, protegnute sadašnjosti, tehnološkog vremena, tempo-

ralnosti i vremena reprodukcije, vrijednosti, znanstvenog znanja i svijeta znanosti, te u nešto više od 50 stranica sažima misli nekih od najvećih filozofa – Heidegera, Jantscha, Kuhna, Horkheimera, Kanta, Descartesa, Hoeslea, Meada, Jamesona, Derride, Heilbronera, Geertza i dr.

Treća velika cjelina nazvana *Nadolazeće* također je podijeljena na dva poglavlja koja su u 40 stranica teksta podijeljena na dvadesetak podnaslova u kojima autor ističe važnost tijeka kapitala, financijske globalizacije, profita i dokolice, neuspješnosti ekonomskih znanosti i nesvjesnosti civilizacije, reformulacije ideje rasta, čovjeku kao najvrjednijem kapitalu, *homo oeconomicusu*, kulturnoj nejednakosti, nestalnosti zaposlenja, novcu, slučaju porbanog identiteta u znanosti, sveopćem gubitku smisla i etičkom siromaštvu navodeći razmatranja Jamesona, Rifkina, Gorza, Latouchea, Todda, Younga, Castellsa i drugih.

Četvrta cjelina *Raspršenost smisla*, ujedno i najveća po broju stranica, prostire se na gotovo sto stranica ove knjige te je podijeljena na pet većih poglavlja koja govore o živom radu, ekonomici i politici, rastakanju kulture, otuđenju radnika, nematerijalnom radu, razvoju tehnološke znanosti i teletehnologije, mrežama, društvenom iskustvu, karakteru novca, samonadilaženju, umu i modusima učenja, kontekstualnom življenju, društvenom razvoju, javnim politikama, biofilozofiji i epigenetskom procesu, eri informatizacije i kompleksnosti interaktivnog kvantnog procesa kroz navode Van der Pijla, Foucaulta, Lazzarata, Derride, Castellsa, Lovinka, Jantscha, Ponzia i dr.

Posljednja, peta velika cjelina, *Smjer još nepoznat*, govori o sadašnjosti i eventualnoj

budućnosti na gotovo 90 strana i u šest poglavlja. Autor piše o podjeli svijeta na suverene države, opstanku nacionalnog i globaliziranju, „mrežnoj moći“ i nematerijalnoj proizvodnji, eksploataciji, neoliberalnoj agendi, „kolonijalnosti moći“, cilju mreža, mnoštvu, individualnom i društvenom kapitalu, odnosno višku vrijednosti, cost-benefit analizi, pogledu na gospodarstvo, načelima tržišta, nenovčanoj razmjeni, globalnom individualizmu, tehnologijama, kiborzima, čovječanstvu, *homo luminosisu*, privatiziranju kolektivnih dobara, kapitalu i njegovom podređenju svega, intelektu, svjetskoj državi i globalnoj krizi, biblijskim i povijesnim tumačenjima *naroda i mnoštva*, bitku i istini te objektu i subjektu (i objektivnosti i subjektivnosti) objedinjujući teorije Levija, Hardta i Negrija, Grosfoguela, Rossitera, Lovinka, Trotta, Marxa, Virna, Badioua i dr. Nabrojani su samo neki od najzanimljivijih aspekata koje je Meštrović obradio u svom djelu. Kako sam kaže: „izbor mojih radova iz tri knjige skupljen u jednoj potvrđuje, barem u mojim očima, te postavke implicitne u nastojanjima da shvatim što u našem današnjem svijetu i njegovu / našem razmišljanju nestaje, što nam izmiče i ostaje nepoznato i prijeteće“, čime najavljuje o čemu knjiga govori i što bi nas unutra moglo očekivati. Ova knjiga ne samo da sintetizira njegove radove, već isto tako objedinjuje i sintetizira i promišljanja nekih od najrelevantnijih autora brojnih područja kroz povijest do današnjice. Knjiga je pisana relativno sistematski, odnosno kronološki, no zbog količine stručnih podataka kojima obiluje zahtjeva od čitatelja određeno predznanje iz niza područja kako bi ovu knjigu mogli doista pročitati s razumijevanjem koje zavređuje

i upiti sve znanje koje ona pruža. Interdisciplinarno nastrojena traži od svog čitaoca vrlo dobru pripremljenost o danim temama te bibliografsku načitanost i širinu pogleda.

Zbog svega gore navedenog ovu knjigu Matka Meštrovića preporučila bih svakome tko bi htio sintetizirati i nadograditi svoja znanja iz područja filozofije, ekonomije, sociologije i politologije i / ili proširiti svoje horizonte inter- i transdisciplinarno.

Valentina Pandurić

Redžo Trako DEBOGUMILIZACIJA BOSANSKOG SREDNJOVJEKOVLJA.

Uloga bogumilskog dualizma u stvaranju srednjovjekovnog bosanskog identiteta. Synopsis, Zagreb-Sarajevo, Visoko evanđeosko sveučilište u Osijeku, Osijek, 2017., 614 str.

Knjiga dr. sc. Redže Trake *Debogumilizacija bosanskog srednjovjekovlja: Uloga bogumilskog dualizma u stvaranju srednjovjekovnog bosanskog identiteta* relevantno je povijesno-socioreligijsko djelo. Objavljena je 2017. u izdanju nakladničke kuće *Synopsis* iz Zagreba i Sarajeva, jedne od najrenomiranijih nakladničkih kuća u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj te *Visokog evanđeoskog sveučilišta u Osijeku*. Knjiga obaseže 614 stranica i pored *Sažetka*, *Zahvala*, *Popisa kratica*, *Popisa numeriranih ilustracija*, *Napomena*, zatim kratkoga teksta pod naslovom *Opći modeli grupnoga identiteta* te *Zaključka*, ima tri zasebna poglavlja od kojih prvo *Uvod* ima 35, drugo